

In 'Dichter bij het werk' interviewt dichter Henry Sepers dichters over hun werk, of een specifiek deel daarvan.
www.henrysepers.nl

De oorlog, de rituelen en de engelen

We spreken elkaar in de lichte woonkamer van de dichter.

Aan de wand staan boekenkasten en tijdens het gesprek zal hij vaak opstaan om daarin een titel op te zoeken die hem tijdens het schrijven heeft geïnspireerd, of zoals hij het liever uitdrukt: die 'interfereerde' met zijn eigen denken en schrijven. Boeken over oorlog, mythologie en inheemse rituelen, waarmee direct een aantal belangrijke thema's zijn benoemd. Ik vraag hem allereerst wat hij bedoelt met dat 'onpersoonlijke'. Hij zegt dat het ook een commentaar is op de gemiddelde flaptekst van poëziebundels. Vaak ligt daarin de nadruk te veel op het autobiografische en wordt het engagement te eenduidig benoemd. In de gedichten zelf lijkt geen ruimte meer voor andere perspectieven. Thies streeft naar werk dat universeler is, eerder iets zegt over de mens in het algemeen, dan over zijn persoonje alleen. De thema's waarover hij schrijft hebben hem al van jongs af aan gefascineerd.

Kun je zo'n thema noemen? Al vanaf mijn debuut heb ik geschreven over oorlog. Misschien komt dat door mijn grootouders in Venray, bij wie ik vroeger vaak kwam. Mijn opa heeft in de Tweede Wereldoorlog een zus verloren door een granaat. Ik wandelde met hem door de Geijsterse bossen, er is in die omgeving veel gevochten, en hij wees mij dan op verkleuringen van de grond waaraan je dat zou kunnen afzien. Mijn andere opa, die ik nooit

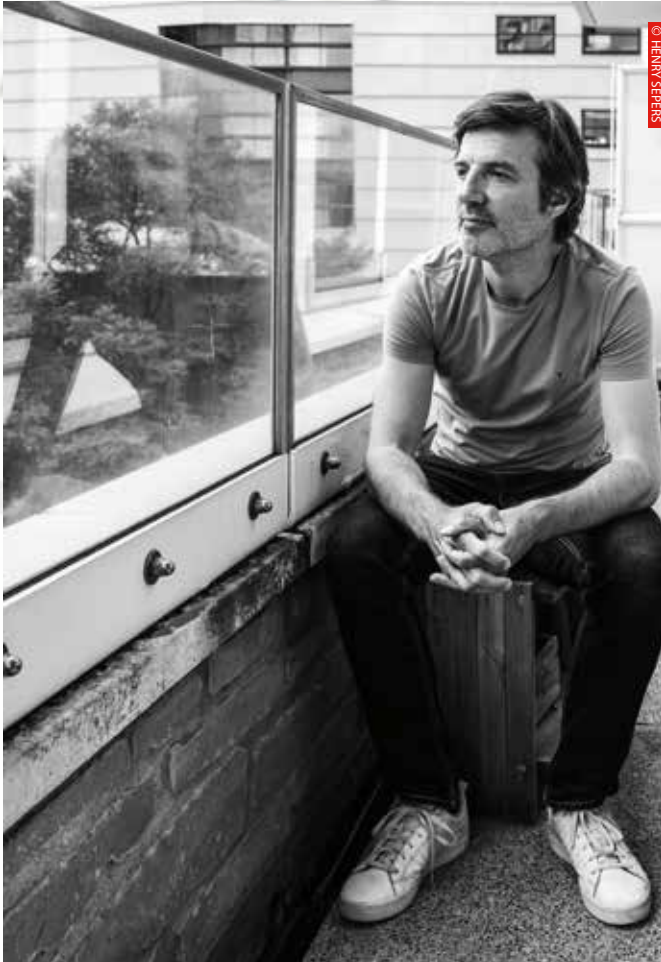
Willem Thies (pseudoniem voor Willem Tieske Derks, 1973) is dichter en sinds enkele jaren ook docent Nederlands. Hij debuteerde met *Toendra* en won daarmee de C. Buddingh'-prijs voor het beste debuut. Dit voorjaar verscheen zijn laatste en achtste bundel *Wachtend op eerste instructies*. In de flaptekst staat dat het zijn 'onpersoonlijkste en meest mythisch, geladen bundel' tot nu toe is.

Door Henry Sepers

persoonlijk heb gekend, was psychiater en redde patiënten uit de kliniek waar hij werkte. Ik ben sindsdien vooral geïnteresseerd in wat de oorlog met ons doet, wat handelen in zo'n crisissituatie zegt over wie de mens is. Je kunt daarbij aan W. F. Hermans denken, volgens wie oorlog de natuurlijke staat van de mens weerspiegelt, omdat het vernis van de beschaving eraf is. We zijn geneigd om reductionistisch te denken: je hebt goed en je hebt kwaad, er bestaat weinig tussenin. De werkelijkheid is echter veel rommeliger en genuanceerder. Uit één familie kon in de Tweede Wereldoorlog een verzetsstrijder en een oostfrontsoldaat komen. Maar was de een nou in alle gevallen echt een beter mens

dan de ander? Ze handelden misschien wel vanuit hetzelfde motief: de zucht naar avontuur. Aan hun keuze hoeft niet altijd een zuivere ethische afweging ten grondslag te hebben gelegen.

De engel lijkt me een andere fascinatie van je. Hij duikt vaak in je gedichten op, vooral in het begin. In het eerste gedicht zeg je: 'Engelen hebben geen taal, niet werkelijk, ze spreken/ volgens een communicatieprotocol.' Je hebt allerlei soorten engelen. Er zijn de putti op renaissanceschilderijen, je hebt de beschermengel, de engel als boodschapper, de aartsengel met het zwaard, het engeltje dat je wordt als je dood bent: allemaal zijn ze op een wat vage manier aanwezig. Iemand vertelde me ooit over de film *Der Himmel über Berlin* van Wim Wenders. Daarin zijn engelen een soort schaduwen die door de stad zweven. Ze

‘Elk geloof is zo’n fictie. Ik heb bewondering voor de beeldende kracht van religie.’

beïnvloeden de mensen, zonder dat die zich daar bewust van zijn. Hun aanwezigheid is nauwelijks bespeurbaar, maar toch doen ze iets met ons. Ze spreken tot ons zonder taal. Ik ben zelf niet gelovig, al ben ik in mijn jeugd wel veel met het katholicisme in aanraking gekomen. Misschien vind ik daarom religie, en ook bijgeloof, zo interessant. Het is een rijke bron van poëzie en moraal, van botsende perspectieven, vol geweld maar ook met verheffing en gratie. In *Sapiens* laat de schrijver en denker Yuval Noah Harari zien dat de mens zich van het dier onderscheidt doordat hij verhalen kan vertellen. Door met een grote groep mensen een verhaal te delen, raak je met elkaar verbonden. Dieren leven hooguit in kleine groepen. Maar grote groepen mensen krijgen iets gemeenschappelijks door de fictie die ze delen. Elk geloof is zo’n fictie. Ik heb bewondering voor de beeldende kracht van religie.

WIT GRUIS

Het bestaan stelt weinig voor, de lucht
is helder als kristallen van de puurste lust.
Er is geen doel, alleen iets wat ons drijft.

Mijn vrouw bereikt het huis
waarin zij leeft en ontwijkt mij
op weg naar de bedkamer. Gruis

van pijnstillers wervelt in het glas.
Ik heb haar lief, en doof
de lichten in alle kamers.

Gewoontegrouw brengt haar vader iedere dag
een brood gewikkeld in een doek
naar de garage van zijn jongste zoon,
tot de artsen hem roepen
om zijn bloed te vervangen.

Een pientere kauw doorkruist het veld
het asfalt
de vuilnisbelt.
Zijn oogring witgrijs,
donker de diepste regen van de oudheid
de druppels dun als een straal sigarettenrook.

Willem Thies, *Wachtend op eerste instructies*.
Uitgeverij Vleugels, 2024.

Rituelen spelen ook een belangrijke rol in de bundel. Ja, ik heb daar veel over gelezen, bijvoorbeeld bij Joseph Campbell, een Amerikaanse literatuurwetenschapper die over mythologie heeft geschreven. Met name rituelen van wat we inheemse volkeren noemen vind ik interessant, zoals initiatierituelen. Ze laten zien hoe de mens op zoek gaat naar zijn identiteit. Je zou kunnen zeggen dat je als dichter ook met een ritueel bezig bent. Poëzie is vorm geladen met betekenis. Een ritueel is dat ook. De dichter gebruikt stijlmiddelen om zijn boodschap over te brengen, in een ritueel gaat het om vaste, steeds terugkerende elementen die de betekenis dragen. Telkens gaat het me om de vraag: wat heeft de mens tot mens gemaakt? Wie zijn we? En op welke manieren manifesteren zich de antwoorden die mensen geven op die vraag?

>

‘Ik wil toch een soort coherentie ontwaren in wat ik schrijf. Ik maak een keuze.’

Uit het colofon van de bundel maak ik op dat je vaak laat inspireren door het werk van andere dichters. Ja, lezen leidt regelmatig tot schrijven. Alles wat je leest en ziet, kan interfereren met je eigen werk, kan het kleuren. Een mooi voorbeeld van hoe dat werkt komt uit de bundel *Tempel* van Mustafa Stitou. Hij schrijft daar ergens: ‘Twee halve gezichten heb ik. /Twee halve gezichten.’ De laatste afdeling van mijn bundel is getiteld *Ik wil haar twee gezichten*. Bij Stitou gaat het weliswaar over de twee culturen die hij met zich meedraagt, bij mij over de twee gezichten van een geliefde. Toch vormen mijn regels een echo van die van hem. De overeenkomst is dat noch bij Stitou noch bij mij een van de twee wordt afgewezen. Ze vormen geen tegenpolen, maar vullen elkaar aan. De ‘ik’ in mijn gedicht houdt van beide ‘gezichten’ van de geliefde, de positieve zowel als de zogenaamde negatieve kant, die ook bij haar hoort. Dat sluit aan bij wat ik eerder zei: de werkelijkheid is niet zwart-wit, niet keurig opgedeeld in goed en kwaad. Een voorbeeld uit een heel andere hoek: het prachtige woord leblam dat ik ergens gebruik, kreeg ik aangereikt van een toekomstige brugklasser op de Open Dag van mijn school. Mijn taak was het om met steekwoorden die de kinderen mij gaven een gedicht te maken. Dat meisje kwam met leblam, ze woonde blijkbaar op een boerderij. Dat woord nam ik mee naar huis en ik ging ermee aan de slag.

Het valt me op dat je vaak zinnen gebruikt in de vorm van een mededeling. Je schrijft bijvoorbeeld in het gedicht *Schaduw: ‘Vrachtreinen komen aan. Regelmatig gekletter/ slaat het landschap in boeien./ Ik heb lang gewerkt. Ik ben moe’*. Die mededelingen lijken niet altijd direct verband met elkaar te hebben, ook bij deze regels niet. De wereld kan zo ook bij mij binnenkomen: springerig. Ik vind het fascinerend dat je van de ene gedachte naar de andere kunt schieten, zonder dat er meteen samenhang zichtbaar is. Later blijkt die toch te bestaan en vinden er verrassende verbindingen plaats. Soms lopen er twee of meer sequenties door elkaar. In het gedicht ‘Machine’ heb ik het eerst over de geboorte en volwassenwording van een kind, beschreven als een initiatieritueel. In het tweede deel van het gedicht gaat het over mieren, daar leg ik

weer verbinding met het thema mythen. In mythen moet de held (in het gedicht het volwassen geworden kind?) vaak in korte tijd een onmogelijke opdracht vervullen. De mieren, met hun formidabele krachten, staan hem daarin bij.

Is het een soort *écriture automatique*, als bij de surrealisten? Er zijn overeenkomsten, maar de verschillen zijn denk ik groter. Het probleem met dat automatische schrijven is dat er gauw te veel op papier komt. Ik wil toch een soort coherentie ontwaren in wat ik schrijf. Ik maak een keuze. Bepaalde betekenisdraden licht je eruit. Soms gebruik ik een asterisk om beelden te scheiden. Het is een opsommingsteken, maar ook een ster. Een vallende ster kun je in verband brengen met een overledene – of met een gevallen engel. Je ziet dat ik meteen weer aan het associëren sla. Die stapeling van beelden die zo verschillend lijken, zie ik ook als een opeenvolging van filmshots die elkaar tegenspreken en aanvullen en zo samen een meerwaarde opleveren.

Bij dit interview wordt je gedicht ‘Wit gruis’ afgedrukt. Daar lijkt je ook op die manier te werken. Je beweegt van enkele regels met abstracte uitspraken over het leven en de mens, met daarin het prachtige en voor je poëzie veelzeggende ‘Er is geen doel, alleen iets dat ons drijft’, naar iets wat je een anekdote zou kunnen noemen over je vrouw. Vervolgens duikt eerst haar vader op en daarna ‘een pientere kauw’. Dit gedicht is tamelijk autobiografisch. Mijn vrouw (Patrizia Vespa, ook een dichter; HS.) doet veel aan mantelzorg; maandenlang heel intensief en liefdevol voor haar moeder, en inmiddels al jaren voor haar vader. De eerste regels zijn inderdaad een algemene uitspraak over het leven, waarvan het verhaal over mijn vrouw misschien een illustratie is. Als ze thuiskomt, is ze vaak bekaf. Dan loopt ze als het ware meteen door naar de *bedkamer*. Niet slaapkamer, ze gaat daar niet heen om te slapen, maar om weer tot zichzelf te komen. De vierde strofe gaat over de 92-jarige vader die nog elke dag een lunch brengt naar zijn zoon ‘tot de artsen hem roepen/ om zijn bloed te vervangen’. Daar heb je het weer: het is een ritueel dat hij volvoert en dat hem zin geeft. In de laatste strofe duikt de kauw op, een soort kraai. Wat die hier doet kan ik niet precies onder woorden brengen, het is aan de lezer. Wat ik er wel over kan zeggen, is dat hij iets van koelheid in het gedicht brengt, zuiverheid misschien ook. Ik heb iets met kraaien. Op mijn balkon staat een bak water voor een ekster, ook een kraaiachtige, die hier vaak komt. En misschien zit er achter mijn fascinatie met deze vogels ook weer een dichter. De bundel *Crow* van Ted Hughes heb ik talloze malen herlezen. Al kan het ook andersom zijn gegaan: de kraai is altijd al mijn ‘totemdier’ geweest, en de bundel van Hughes was daarbij koren op mijn molen. ■